

BAL-TAM Türklük Bilgisi 20

ISSN 1452-2179

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI YAYINLARI

BAL-TAM TÜRKLÜK BİLGİSİ

20

BU SAYI:

**PRİŞTİNE ÜNİVERSİTESİ FİLOLOJİ FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ'NÜN.
KURULUŞUNUN 25.,**

**TÜRK VE DÜNYA ŞAİRİ NAZİM HİKMET RAN'IN
ÖLÜMÜNÜN 50. VE**

**PRİZREN NEOKLASİK TÜRK ŞAİRİ ÖMER
LÜTFİ'NİN ÖLÜMÜNÜN 85. YILDÖNÜMLERİNE
ADANMIŞTIR**

**Prizren
Mart 2014**

ANTİK ÇAĞ ANADOLU YAZARLARINDAN “STRABON”
VE “GEOGRAPHIKA” (= COĞRAFYA) ADLI ESERİ
ÜZERİNE

Tuncer GÜLENSOY*

“*Üze Kök Tengri asra yağız yer yaratıldıktā, ikin ara kişi oğlu yaratılmış*” Türkler’in ilk yazılı belgeleri olan Kök Türk abidelerinde böyle demiş atalarımız. Ondan sonra VIII. Yüzyılda ne yaptılarsa “*taşa kazımış*”lar. Türklerin daha önce, İskitler (Sakalar), Massagetler, Sh’a-to’lar ve Hunlar zamanında neler yaptıklarının pek çoğunu bilmiyoruz. Bildiklerimizi de Çinliler kaleme almışlar ve “*vakayiname*” adını verdikleri tarih günlüklerinde kaydetmişler. Türk insanı konar-göçer bir hayat sürdüğü, hayvancılık, avcılık ve akıncılık yaptığı için, eline kalemi ve kağıdı alarak yazmamış, ancak yüzlerce yıl sonra yaptıklarını taşā kazımak (hāk etmek) ihtiyacını duymuş. Daha sonra da *Eski Uygur Türkçesi* ile yüzlerce yazma bırakmışlar. Biz de bunlara “*Türkish Turfan Texte*” ve “*Berliner Turfan Texte*” adını vermişiz. O yazmalardan da Türkler’in dinî hayatını, kukuk hakkındaki düşüncelerini, sosyal hayatının bazı bölümlerini (müzik, fal, spor vb.) öğrenmişiz.

Türkler’in yaşadığı Orta Asya coğrafyasından çok uzaklarda, **Anatolia** (=şark ülkesi) adı verilen bir coğrafyada yaşayan çeşitli kavimler arasından çıkan bazı insanlar, yaşadıkları dönemlerin tarihlerini, siyasi coğrafyalarını, şehir hayatlarını yazdıkları gibi *kendilerini yöneten kişiler, şâirler (ozanlar), filozoflar, hatipler, bilim adamları, müzisyenler, kitaracılar, retorikçiler, hekimler, devlet adamlar, kâhinler, diyalektçi ve mantıkçılar, gramerciler, matematikçiler, coğrafyacılar, tanrılar ve tanrıçalar* hakkında o kadar geniş bilgiler vermişler ki okurken şaşırıp kalıyorsunuz. Anadolu, hiçbir zaman bütünüyle Helen (Yunan) ülkesi olmamış, hiçbir zaman Helen kültürü ve dilinin egemenliği altında bulunmamış bir ülke idi. Bu büyük, zengin ve güzel ülkenin doğusunda *Hattiler, Urartular*; güneydoğusunda *Sümerler, Elamlar, Akatlar, Asurlular*; ortasında *Hittiler (Etiler), Galatlar*, bugünkü Akdeniz ve Ege denizi sahilleri boyunca *Lidyalılar, Mysialılar*, Skyth (İskit)’lerin bir boyu *Alazonlar* (Borysthenes ırmağının öte yakasında), *Lykiyalılar, Trakyalılar (Sintiler/Sintler/Sailer), Brygler (Phrygler), Kilikyalılar, Kapadokyalılar, Torialılar (Truvalılar), Mysler (Maisonlar/Meonesler), Kelkitler (Appaitler)*, kıvrık yaylı *Lelegler, Kaukonlar, Karialılar, Galaktophaglar* (İskit ülkesinde yaşayan göçebe bir halk), *Amazonlar* vb gibi pek çok, Helenler’e

* Prof. Dr.,Türkoloji Araştırmacısı, Ankara.

göre “**barbar**” (= bizden olmayan) kavimler yaşamıştır. Türk soyundan olan **Kimmerler**, **İskitler/Sakalar**’ın en büyük boyu **Partlar**, **Sarmatlar** (**Sauramatlar**), barbar **Aspurgianlar**, **Pisidia’lılar**, **Katanne’ler**, **Toroslar**’ın tepesinde oturan **Selge’liler**, gezici bir kavim olan **kıvrık yaylı Leleg’ler**, **kıvrık yaylı Paionia’lılar**, [Orta Asya’daki **KAY** ‘yılan’ kabile adında olduğu gibi] “**yılan**” kabilesine mensup **Ophiogen’ler**, **Trakyalı Kebrenler** de Anadolu’da yaşamış olan kavimlerdendir.

M. Ö.ki Anadolu haritası da oldukça ilgi çekicidir. Bu çağlarda Anadolu’nun Ege ve Akdeniz sahillerinin yanın ovaları ve dağları da yerleşim alanı olarak kullanılmış, pek çok şehir, kültür ve ticaret merkezi olarak ün yapmıştır.

Anadolu yüzyıllar içerisinde pek çok tarihçi ve edipler yetiştirmiştir. Öyle ki dünya tarih biliminin öncüleri kabul edilen Miletos’lu **Hekataios** (M.Ö. 550’lerde) ile Halikarnasos’lu (bugünkü Bodrum) **Herodotos** (**Heredot**); yine Miletos’lu **Dionysos**, Mytilene’li **Hellani-kos**, Lampsakos’lu **Kharon**, M.Ö. IV. Yüzyılda ilk kez 30 ciltlik dünya tarihini yazmış olan Kyme’li **Ephonos**, ünlü hatip Edremitli (Adramittion’lu) **Ksenokles**, retorikçi **Diophanes**, tarihçi **Theophanes**, Aristoteles’in öğrencisi Sigrionlu filozof **Tyrtamos** (**Theophrastos**) ve **Phanias**, “*Rhetorik Sanatı*”nı yazmış olan **Temnos**, hatip İsostrates’in öğrencisi “*Tarih ve Keşifler*” adlı eserin yazarı Kyme’li **Ephoros**, şair Kyme’li **Hesiodos**, Antiokheia’lı ünlü filozof **Diotrephes**, Dünyanın “*Yedi Bilge Kişisi*”nden biri olan, Helenlerde matematik ve doğa felsefesi bilimini başlatan Miletos’lu **Thales** ve öğrencisi **Anaksimandros** ile onun öğrencisi **Anaksimenes**, “*Historia*” yazarı Miletos’lu **Hekataios**, Miletos’lu hatip Aiskhines, trajedyâ şairi ve “*Miletos’un Dareios Tarafından Zaptı*” adlı oyunun yazarı **Phrynikhos**, lirik şair **Anakreon**, Efesli şair **Hipponaks**, Efesli ressam **Parrhaisos** ve **Apelles**, **Lykhnos** takma adı ile tanınan Efesli hatip **Aleksandros**, Kolophon’lu flütçü ve mersiye şairi **Mimnermos**, nazım şeklinde “*Sili*”yi yazmış olan Kolophon’lu filozof **Ksenophanes**, tanrı tarafından kendisine ilham ve kehanet kudreti verilmiş olan Erythrai’li **Sibylla** (**Sibel**) ve hekim **Herakleides**, Manisalı hatip **Hegesias**, Manisalı lirik şair **Simos**, Kos’lu hekim Simos, Kos’lu eleştirmen ve şair **Philetas**, Karyanda’lı tarihçi **Skylaks**, Amasralı **Strabon** (M.Ö. 63/64-M.S. 24) bunlardan yalnız birkaçıdır.

Strabon, “*Her ne kadar Ephoros bu yarımadanın on altı kabile tarafından iskân edildiğini söylüyorsa da, bunlardan üçü Hellen ve diğerleri, karışmış olanlar dışında BARBARlardır. Bunları şöyle toplayabiliriz: KİLİKİA’LILAR, PAMPHYLİA’LILAR, MARIANDYN’LER, TROİA’LILAR ve KARIA’LILAR deniz kıyısında; PSİADİA’LILAR, MYSİA’LILAR, KHALYB’LER, PHRYGİA’LILAR ve MİLYAS’LILAR iç kısımda yaşarlar. Bu soruna hâkim olan Apollodoros, Ephoros’un devrinden daha sonra gelen*

GALAT'LARI, önce sözü edilenlerden sonra, ONYEDİNCİ KABİLE olduğunu söyler. Troia (Truva) Savaşları sırasında HELLENLER henüz buraya yerleşmemişlerdi ve yabancı kabileler zaman aşımından ötürü daha fazla karışmışlardı.” diyerek güney ve güneybatı Anadolu'nun antik çağlardaki yerli halklarına işaret eder. “...bunlardan bazıları henüz bu bölgeye yerleşmemişlerdi ve diğerleri de öteki kabilelerin içinde yer alıyorlardı.” der. (s. 269, 270) Demek ki, antik çağlarda bile Anadolu'nun pek çok yöresinde yaşayan kabileler henüz birer kavim haline gelmemişlerdi. Strabon, hangi kavimlerin Troia Savaşlarından sonra Avrupa'dan veya başka yerlerden Anadolu'ya geldiği hakkında eserinin XIV. kitabında (s. 273 ve 274'te) geniş bilgi verir.

Strabon 17 kitaptan oluşan “*Coğrafya*” adlı eserinin “XII, XIII, XIV” ciltleri Anadolu ve Trakya ile ilgilidir. Onun bu büyük eserinden başka 43 ciltlik “*Historika hypomnemata = Tarihi Hatıralar*” adlı eseri daha vardır ki **Kartaca**'nın yıkılışından Ceasar'ın öldürülmesine kadarki dönemi kapsadığı bilinen bu eser, günümüze kadar ulaşamamıştır.

Strabon'un “*Coğrafya*” adlı eseri, İÜ Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Anabilim Dalı Öğretim üyesi rahmetli Prof. Dr. **Ahmet Pekman** (1922-2008) tarafından Türkçeye tercüme edilmiş ve “*Arkeoloji ve Sanat Yayınları*” arasında yayımlanmıştır (İstanbul, 1987, 1991, 1993, 2000, 2008, 2009).

Bu eser eski çağ Anadolu tarihi ile uğraşan bilim adamlarının yanında, Anadolu yer (şehir, nehir, dağ, göl) adları üzerine çalışan bilim damları (Türkologlar, tarihçiler) tarafından da dikkatle incelenmeli ve yorumlanmalıdır.

Strabon, Anadolu'nun pek çok yöresini bizim Evliya Çelebiden yüzlerce yıl önce gezip dolaşmış, pek çok şehir, kasaba ve köyün o zamanki konumu, zenginliği ve kültürü hakkında

Geniş bilgiler vermiştir. Pek çok şehrin kurucusunun adını ondan öğrenmekteyiz. O, gezip gördüğü şehirlerdeki ticaret, ziraat ve sanatlar hakkında da bilgi vermektedir.

Bugün içinde yaşadığımız pek çok şehrin antik çağlardaki adını Strabon'dan öğrenmekteyiz:

AĞLASUN: [< Sagalassos]

AMANOS: Bugünkü Amanos Dağları. Kilikya'nında olduğu sınırını oluşturan dağlar.

AMASRA (kurucusu olan **Amastris** adlı kadının adından)

AMASYA: [< Amaseia]

ANAMUR: [< Anemurion Burnu]

ANKARA [< Ankyra]

ANTALYA: [< Attaleia. Adını kurucusu Attalos Philadelphos'tan alır.]

APOLYONT GÖLÜ: [< Apolloniatis]

ERCİYES DAĞI: [< Argaios]

ASPENDOS: (Bugünkü antik şehir kalıntısının bulunduğu Aspendos.)

ASYA : [< Asia]

AVRUPA [< Eurōpē]

BABİL: [< Babylonia]

BERGAMA [< Pergamē/Pergamon]

BEYRUT: [< Berytos]

BURSA: [< Prusa. Bithynia kralı I. Prusia'nın kurduğu kent]

DİDİM: [< Didyma]

EDREMİT [< Adramyttēnos (körfezi)/Adramittion]

EFES [< Ephesos]

ERDEK: [< Arteke]

EREĞLİ [< Herakleia]

FELEN Yaylası:[< Phellos]

FENİKE: [< Phoinikia]

FIRAT: [< Euphrates]

İZMİR [< Smyrna / İzmir o zamanki kentlerin en güzelidir. Kentin bir parçası tepededir ve surla çevrilidir; fakat büyük kısmı ovasda limanın, Metroon'un ve Gymnasion'un yakınındadır.]

GELİBOLU [< Kallipolis]

GİLİNDERE: [< Kelenderis]

GİRESUN: [< Kerassos]

GİRİT: [< Kreta]

ILGAZ Dağı: [< Olgassys]

KADIKÖY: [< Khalkedon]

KÜTAHYA: [< Kotiæion]

LAPSEKİ:[< Lampsakos]

MALATYA: [< Melitene]

MANİSA [< Magnesia]

MİLAS: [< Mylasa]

PERGE: (Bugünkü Perge. Perge'nin yakınında, yüksek bir yerde, her yıl genel bir festival'in düzenlendiği Artemis Pergaia Tapınağı'na gelir.(Strabon, s. 249)]

SAMSAT: [< Samosata]

SAKARYA: [< Sangarios]

SART: [< Sardeis. Bu şehir önce Kimmerler, ondan sonra trer'ler ve Lykia'lılar tarafından ve son olarak da Kyros ve Kroissos zamanında zaptedilmiştir. (s.173)]

SİDE (Pamphylia’da bir kent): Günümüzde de Side olarak yaşamaktadır. [Strabon, “Pamphylia’da bir kent olan Side’de tersaneler Kilikia’lılara açıktı ve onlar burada tutsakları, onların hür insanlar olduklarını kabul ettikleri halde, açık arttırmayla satarlardı. Gerçi Pamphylia’lılar, İtalya’ya kadar deniz egemenliğini kazanmayı başardılar; fakat Lykia’lılar öyle uygar ve nezih bir şekilde yaşamlarını sürdürdüler ki şimdiye kadar hiç utanç verici kazanç istekleri olmadı ve atadan kalma Lykia Birliği’nin nifuz alanı içinde kaldılar.” Diye bilgi vermektedir. (Strabon, s. 243)]

SİLİFKE: [< Seleukia]

SİNOP [< Sinōpē. Hem doğa hem de insanlar tarafından çok güzel bir şekilde süslenmiştir. Çünkü bir yarımadaının boynu üzerinde kurulmuştur. Berzahın her iki tarafında da iç ve dış limanları ile olağanüstü iyi *palamut dalyanları* bulunur. Ben bunlardan daha önce de söz etmiş ve Sinope’lilerin balıkçılıkta ikinci, Byzantion’luların da üçüncü olduklarını söylemişim. Ayrıca yarımada çepeçevre dik kıyılarıyla çevrilidir ve bunlar arasında halkın “Khoinekidos” dediği kaya kovukları vardır; su yükselince bunlar suyla dolar ve hem bu nedenle, hem de bütün kayanın yüzeyinin diken gibi oluşundan ve çıplak ayakla geçmeye imkan olmadığından buraya erişmek güçtür. Daha yukarıda, kentte toprak verimlidir ve özellikle kentin dolayları çeşitli bostanlarla bezenmiştir. Kent surlarla güzel bir şekilde çevrili olup, ayrıca *gymnasion*, *agora* ve sütunlu caddelerle gösterişli bir şekilde süslenmiştir.] (Strabon, s. 23)

TARSUS: [< Tarsos. Tarsos’un ortasından Kydnos Irmağı akar. “Tarsos’ta halk kendini büyük bir şevkle sadece felsefeyle değil aynı zamanda genellikle bütün öğretim dallarına bağlamıştır. Kent bu konuda Atina’yı ve Aleksandreia’yı veya filozofların dersleri ve okullarıyla anılan herhangi bir yeri geçmiştir.” (Strabon, s. 261) Aşağıdaki kimseler doğuştan Tarsos’ludur: *Stoik*’lerden Antipatros, **Arkhedemos** ve (*Cesar’ın kız kardeşi Octavia’nın oğlu Marcellus’un öğretmeni olan Strabon’un da çağdaşı akademisyen*) **Nestor** ve keza iki **Athenodoros** ki, bunlardan biri **Kordylion** olarak adlandırılır ve **Marcus Cato**’yla birlikte yaşamış ve vatanında ölmüştür. Bir köyden adını almış olan diğeri ise, **Kananites** adını taşır ve **Sandon**’un oğludur ve **Cesar**’ın hocası olup onun tarafından çok onurlandırılmıştır. (Strabon, s. 262) Tarsos’lu diğer filozoflar arasında **Plutiades** ve *bir konu verildiğinde çoğunlukla trajik şiir de yazan Diogenes*; gramerci **Artemidoros** ve **Diyotoros** ile “*Pleiades* (=Yedi Yıldızlar)”te adı geçen en iyi trajik şair **Dionysides**.” bulunmaktadır(Strabon, s. 264)]

TERME: [< Termerion]

TOROS’LAR [< Tauros’lar]

TRABZON: [< Trapezus]

Anadolu’nun dağlık, ormanlık, ağaçlık, yöreleri; bu yörelerde bulunan altın, gümüş, demir gibi madenler ve tuzlalar hakkında bilgi veren Strabon,

bu yörelerde yetişen çeşitli bitkilerden, zengin bağlardan ve bu bağlardan elde edilen meşhur şaraplardan, günlük ormanları ile günlük sakızından da yeri geldikçe bahseder.

Strabon'un *Pontos Komana*'sı adı verilen bölgede yaşayan insanların "**domuz eti**" yemediklerini; hatta bu hayvanın kente sokulmasını da yasakladıkları hakkında da bilgi bulunmaktadır (Strabon, s. 78). Komana adının da o zamanlarda Balkanlar'da ve Trakya'da yaşadıkları bilinen Türk kökenli KUMAN'lar ile ilgisi araştırılmalıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz "**YILAN**" kabilesine mensup Ophiogen erkeklerinin, yılan tarafından ısırılan kişilerin yaralarını devamlı okşayarak, zehiri kendi vücutlarına aktarıp- ateşi, acıyı dindirerek tedavi ettikleri efsanesi de burada verilmektedir. Efsaneye göre, kabilenin gerçek kurucusu *yıldanana insana dönüşen bir kahraman*dır. (Strabon, s. 102) Bu bilginin de "folklor" malzemesi olarak hatırlanması ve başka Türk ve Anadolu efsaneleriyle karşılaştırılması gerekecektir.

TUFAN konusu da Strabon'da kısa da olsa anlatılmaktadır: "Platon'un varsayımına göre, tufandan sonra üç aşamalı bir uygarlık oluştu. Dağların tepesinde oluşan birincisi, ilkel ve kabaydı. İnsanlar hâlâ ovaları kaplayan sulardan korkuyorlardı. Yamaçlarda oluşan ikincisinde, insanlar yavaş yavaş cesaretleniyordu, çünkü sular ovalardan çekilmeye başlamıştı. Üçüncüsü ovalardaydı. Dördüncü, beşinci ve hatta fazlasından da söz edilebilir; fakat, esas, insanların sonunda korkudan tamamen arındıkları zaman kıyılarda ve ovalarda kurdukları uygarlıktır. (Strabon, s. 109-110)

Strabon'un naklettiği bir efsane de **KYKLOP**'lardır. *Dede Korkut Destanları*'ndaki "**Tepegöz**"; *Moğolların Gizli Tarihi*'ndeki "tam alnın ortasında tek gözü bulunan" **DUVA SOKUR**, Strabon'un belirttiği "**Tepegöz**" (*Kyklop*)den başkası değildir: "Platon'un varsayımına göre ozanın dağların tepesinde mağaralarda yabani meyveleri yiyerek geçinen "*Bütün bunlar ekilip biçilmeden yetişiyordu.*" *Kyklop*'ların yaşantısını örnek olarak anlatışı onun, uygarlığın ilk aşamasını ima ettiğini gösterir. O, şöyle söylüyor: " ....onların meclisleri ve belirli yasaları yoktu, yüksek dağların tepesindeki mağaralarda oturuyorlardı ve her biri kendi çocuklarının ve karıların hâkimiydi." (s.110)

ADA: Kayahıların kralı Hekatomnos'un kızının adı. [Ada sözcüğü ET'de **ADAG** biçiminde olup < **atağ**'dan türemedir. Sözcük Azerbaycan Türkçesinde de **ada**, Türkmen Türkçesinde **āda**; Başkurt, Kazan Tatar ve Karakalpak Türkçelerinde **ataw**, Çuvaş Türkçesinde **utā** biçimindedir.]

Strabon'dan Kilikia'da bir Sarpedon Artemis'in Tapınağı'nın ve bir "**KEHANET OCAĞI**"nın bulunduğunu; bu kehanetlerin "**TANRISAL İLHAM SAHİBİ KİŞİLER**" tarafından söylendiğini öğreniyoruz. (s. 266) Bu bilgi de Anadolu'nun "inanç haritası" için önemlidir.

Strabon, “yandığı zaman demirleşen ve sonra bir cins toprakla bir fırında ısıtılınca yalancı gümüş [= çinko] elde edilen bir taş vardır ve buna bakır katarak bazılarınca “dağ bakırı (=Lat. Orichalcum] denen karışım elde edilir.” diyerek Anadolu’nun yeraltı zenginliklerine de temas etmektedir. (Strabon, s. 141) Demek ki Strabon’un verdiği bilgiler zamanki haritalarla karşılaştırılarak bazı doğa zenginliklerine ulaşılabacaktır.

Muhtemelen “**pomza**” taşı olan bir tür maden hakkında da “...tuğlalar suyun üstünde yüzmektedir. Tyrrhenia’da da, bir cins toprak nedeniyle aynı şey söz konusudur. Çünkü bu toprak aynı hacimdeki sudan daha hafif olduğu için yüzer.” demektedir. (Strabon, s. 150)

Yunus balığı, bütün kutsal kitaplarda adı geçen bir deniz memelisidir. Strabon, “...Herodotos ve onu izleyenlerin anlattıkları bir efsaneye göre, Arion korsanlar tarafından denize atıldıktan sonra bir YUNUS üzerinde Iainaron’a ulaşmayı başarmıştır. Arion şarkı söyler ve kitara çalardı.” diyerek “Yunus”la ilgili efsaneyi hatırlatmaktadır. (s.157)

Eski çağlarda çalınan **kitara, yedi telli lir, dört tonlu şarkı, arp** vb gibi terimler Strabon döneminde müziğe verilen önemi göstermektedir.

Strabon, pek çok şehir, nehir, dağ ve göl hakkında bilgi verirken onların bazı özelliklerinden de bahseder. Mesela, bugünkü Denizli’yi anlatırken “Laodikeia’daki ırmakların sularının da taşla dönüştüğü söylenir. Hierapolis’teki su, **YÜN BOYAMASI** için olağanüstü uygundur. Köklerle boyanan yünler, **KIRMIZI** ve **MOR**la boyanan yünlerden çok üstündür. Burada su çok boldur ve kentte bir sürü doğal havuzlar ve hamamlar vardır.” (s.178) diye yazar.

Bugün İspanya’da yapılan meşhur “**boğa güreşleri**” sırasında boğaya kılıcı ile hamle yapan ve onu sırtından yaralayan “boğa güreşçisi”ne hitaben “Oley! Oley!” diye bağırlarlar. Strabon, bu konu ile ilgili olarak şöyle yazar: “...Hem Miletos’lular hem de Delos’lular, **sağlık ve şifa tanrısı olan Apollon ‘Ulios**’a dua ederlerdi. Bu nedenle **ulein** fiili “sağlıklı olma” anlamına gelir. “**Ule**” adı ve “**Sana sağlık ve bol neşe**” selam şekli buradan gelir, çünkü Apollon şifa tanrısıdır. Artemis, ismini insanları “**Artemieas**” [=emin ve sağlıklı] yapmasından ötürü almıştır.” (s. 186)

“Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ”a verilen **KANAT** sözcüğü pek çok insanı cezp etmiş, kanat takarak göklerde uçabilmek heyecanı pek çok kereler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlılar zamanında kollarına kanat takarak kendisini Galata Kulesi’nden Üsküdar’a doğru bırakan ve denizi aştıktan sonra orada bir çayırılığa indiği rivayet edilen **Hezarfen Ahmet Çelebi**’den yüzlerce yıl önce cereyan etmiş bir olayı Strabon şöyle anlatmaktadır: “Samos’un yanı sıra Ikaria Adası uzanır. Ikaria Denizi’nin adı buradan çıkmış ve ada ismini Daidalos’un oğlu Ikaros’tan almıştır. Baba oğlun kendilerine **KANAT TAKARAK** Kreta Adası’ndan uçarlarken kontrollerini kaybederek güneşe çok yaklaştıklarından,

balmumunun erimesiyle Ikaros'un kanatlarının koparak buraya düştüğü söylenir." (Strabon, s. 194)

ORTYGIA adı klasik çağ mitolojisinde hem "Apollon'la Artemis'in annesi Leto'nun çocuklarını emziren süt anne" hem de "Panarmos'la Ephesos (Efes) arasındaki kıyıda bulunan kutsal koruluk" olarak geçer. Ortygia çoğu servilerden meydana gelmiş her çeşit ağacın yetiştiği şahane bir koruluk olan Ortyga'nın ortasında Kenkhrios Çayı geçer. Artemis ve Apollon'un annesi Leto'nun doğum sancısı ve **efsanevi doğum sahnesinden** sonra bu çayda yıkıldığı söylenir. Sütanne Ortygia'nın ilk defa süt verdiği **kutsal yer** ve tanrıçanın doğum sancısından kurtulduktan sonra, altında ilk defa dinlendiği söylenen **zeytin ağacı** da buradadır." (s. 195) Bu yöredeki tapınaklarda heykeltıraş Skopas'ın elinde asa tutan Leto ile yanında her kolunda bir çocuk ile ayakta duran Ortygia'nın heykelleri bulunurdu. Ora halkı her yıl Kenkhrios Çayı kenarında toplanarak bayram yaparlar ve belirli bir adete göre gençler görkemli şölenler yaparak birbirleriyle yarışır; Kuret'lerin özel bir topluluğu da bazı mistik kurban törenleri düzenlerlerdi.

Strabon, eski çağlarda yaşamış olan "**kadınısı erkekler**" hakkında da şöyle demektedir: "*Salmakis adındaki ünlü çeşme buradadır. Ondan su içenlerin tümünü kadınısı yapmasının nedeni bilemiyorum. Öyle görülüyor ki bir erkeğin kadınlaşması havaya veya suya bırakılmıştır. Lakin böyle değildir, daha ziyade zenginlik, zevk ve sefahat düşkünü yaşantı, işte bunlar kadınlaşmanın nedenleridir.*" (s. 227)

Strabon gezdiği Anadolu coğrafyasındaki kavimlerin dillerinin de birbirinden farklı olduklarını yazar. Mesela **Kayralılardan** bahsederken "Onların çoğu Leleg ve Pelasglardı" der. Ve "Ozan (Homeros), 'Masthles, sırası gelince **barbarca konuşan Karia'lıları** yönetti" dediği zaman bu nasıl böyle olmuştur diye sormaya neden yoktur, Homeros pek çok yabancı kabileler tanıdığı halde sadece Karia'lıların **BARBAR dilinden** söz ediyor, fakat hiçbir yerde 'barbarlardan' söz etmiyor. (s. 216)

Strabon'un bu yazdıklarından Anadolu'nun pek çok yöresinde **Kimmerler** ve **Partlar** gibi İskit/Saka Türk kavimlerinin de yaşadığı anlaşılmaktadır. Hatta Strabon'un "**Partlar o sırada Asia'ya sahiptirler**" (s. 234) ifadesinden bu Türkçe konuşan İskit/Saka boyunun Anadolu'daki varlığı ortaya konmuş oluyor.

Anadolu'nun pek çok yöresinde doğal **MAĞARALAR** bulunduğunu biliyoruz. Mesela, Bugün, Alanya plajının yanında ve "**astım hastalığı**"nın tedaisi için kullanılan bir mağara vardır. Strabon, böyle önemli bir mağarayı şöyle anlatmaktadır: "...yine bir burun olan Korykos'a gelinir. Bunun yukarısında, yirmi *stadion* uzaklıkta, içinde **en iyi SAFRAN**ın yetiştiği **KORYKOS MAĞARASI** vardır. O, büyük bir çember şeklinde, çevresi kayalık yamaçlarla çevrili, her yanı oldukça yüksek bir çukurdur. Aşağıya içine doğru inen kimse yamrı yumruve çoğunlukla kayalık fakat funda

türünden, daima yeşil kalan ve özel olarak yetiştirilmiş olan ağaçlarla dolu bir tabana ulaşır. Bu ağaçlar arasında **safran** yetiştirilen toprak parçaları bulunur. Burada içinde büyük bir kaynak olan bir de MAĞARA vardır. Bu kaynak *SAF VE SAYDAM SULUL BİR IRMAK* meydana getirir, ırmak hemen yer altına dökülür ve bir süre yer altında aktıktan sonra denizde dışarıya çıkar ve **PİKRON HİDOR** (= *Acı Su*) olarak adlandırılır.” (Strabon, 256)]

Strabon’un vermiş olduğu bu bilgi Türkiye’nin “**Mağara Turizmi**” için oldukça kıymetlidir. Bu bilgilere göre yapılacak olan yüzey araştırmalarının bulguları Strabon’daki bilgilerle karşılaştırılarak aradan geçen yüzyıllar içinde elimizde nelerin kaldığı öğrenilebilir.

Strabon’un “Coğrafya” adlı eseri ANTİK ÇAĞ ANADOLU TARİHİ için önemli bir kaynaktır. Meşur tarihçi Homeros’un dört ciltlik “TARİH” adlı eseri ile “İLİADA” ve “ODİSE” adlı şiir kitapları bu eserin tamamlayıcılarıdır. Anadolu’nun Türkler’den önceki tarihini öğrenmek mutlaka özel ilgi gerektirmektedir. Ama, Sümerler, Etiler, Akkadlar, Urartular gibi kavimlerin Anadolu’da bıraktığı eserler ve kültür malzemeleri de bizimdir. Onlara sahip çıkabilmek için tarihlerini de bilmek gerekir.

Bugün Anadolu coğrafyasında yaşayan Kürmançlar, Zazalar, Süryaniler, Keldaniler, Arap Uşakları, Akaraplar (Hıristiyan Araplar) vb. gibi kavimlerin de bu süreç içinde araştırılması ve Anadolu Türk kültürüne ne gibi katkılarda bulunduğu ortaya konulmalıdır.

Bu arada, aslında Türk soyundan olan Yörükler, Türkmenler, Alevîler, Tahtacılar, Karakalpaklar (Karapapaklar) gibi Anadolu’nun asıl hamurunu meydana getiren 24 Oğuz Boyu mensuplarının da yeniden ele alınıp Türk gençlerine tanıtılması gerekmektedir. Bu tarihi görevi yerine getirmek de Türkologların (dilci, tarihçi, sanat tarihçisi, sosyolog, felsefeci vb. bilim adamlarının) asli görevleridir. Büyük devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu ulu önder Mustafa Kemal ATATÜRK, TÜRK TARİH KURUMU ile TÜRK DİL KURUMU’nu bu sebepten kurmuştur.

Strabon, Anadolu’yu karış karış gezerken kendisinden binlerce yıl sonra gelecek nesillere nasıl bir malzeme bıraktığının bilincinde idi. Bu bilinç iledir ki yaya, (belki eşek, katır ve at ile) belki araba ile dolaşıp gördüğü Anadolu’nun bütün özelliklerini vermeye çalışmıştır. Bu eserin çok dikkatli okunarak içindeki gizli hazineler ortaya çıkarılmalıdır. Ben bir “meraklı” olarak Strabon’u ve Homeros’u okudum. Eski Çağ tarihçilerini daha büyük görevler bekliyor.